

Vintrosa kyrkogård

Vintrosa socken, Örebro kommun, Närke, Strängnäs stift

Inventering av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar 2013

Anneli Borg
Charlott Torgén
Rapport 2013:19

Engelbrektsgatan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

INLEDNING	4
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	4
METOD	4
BLANKETTER OCH RAPPORTER	4
FOTOGRAFIER.....	5
ARKIV	5
URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR	5
KRITERIER	5
GRAVVÅRDAR AV SMIDE- OCH GJUTJÄRN ELLER MED JÄRNDETALJER	5
KONSTNÄRLIG UTFORMNING	6
TIDSTYPISK OCH REPRESENTATIV FÖR SIN TID	6
GRAVVÅRDAR MED PERSON- ELLER LOKALHISTORISKT VÄRDE	6
TITLAR/YRKESGRUPPER	6
SAMHÄLLSHISTORISKT VÄRDE.....	6
SOCIALHISTORISKT VÄRDE	6
MILJÖHISTORISKT VÄRDE	6
ORTS-, BY-, OCH GÅRDSNAMN	6
ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR	7
HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE	7
VINTROSA KYRKOGRÅRD	10
VINTROSA HISTORIA	10
VINTROSA KYRKA.....	10
KYRKOGRÅRDENS HISTORIA.....	12
KYRKOGRÅRDSBESKRIVNING	14
KVARTERSBESKRIVNING.....	14
Äldsta delen av kyrkogården	14
Utvidgningen i väster	15
Utvidgningen i söder	16
KÄLLOR OCH LITTERATUR	18
BILAGOR	19

INLEDNING

Kyrkogårdar och begravningsplatser är ofta anläggningar med en lång historia. Genom deras framväxt och utveckling över tid utgör de värdefulla kulturmiljöer. Det är av stor vikt att dessa miljöer vårdas och bevaras inför framtiden på ett föredömligt sätt.

En vandring på kyrkogården berättar om lokalbefolkningen och dess lokala historia. Inskriptioner på gravvårdarna kan berätta om yrken, vilka vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten, och släkter kan följas bakåt i tiden. Gravvårdar och även kyrkogårdar uppvisar arkitektoniska strömningar och skiftande ideal samt visar på äldre tiders hantverksskicklighet i detaljer som till exempel sten- och gjutjärnsarbeten.

Gravvårdarna visar även på olika samhällsklassers gravskick vilket är av stor vikt att värna om. Särskilt värdefull är den äldre indelningen i köpta och allmänna gravar. För gemene man kan det troligtvis vara lättare att förstå det kulturhistoriska värdet av de praktfulla och storskaliga gravvårdarna men lika viktigt är det att slå vakt om de mindre och anspråkslösa gravvårdarna då även de kan ha ett lika högt kulturhistoriskt värde.

Det är inte bara gravvårdarna som utgör viktiga komponenter i kyrkogårdsmiljön utan även andra element såsom gravplatsernas växtlighet, träd, murar, grindar, beläggning etc. Detta är något man bör väga in vid dagens förändringar som genomförs för att underlätta den praktiska skötseln av kyrkogården.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

ÖLM diarienummer: 2012.230.072

Dokumentation: Örebro läns museum, Anneli Borg och Charlott Torgén.

Tidpunkt för arbetenas utförande: Under sensommaren och in på hösten 2013 har Anneli Borg och Charlott Torgén vid Örebro läns museum genomfört fältarbetet av kyrkogårdsinventeringen, rapporten har sedan sammanställts under augusti 2014.

METOD

På uppdrag av Tysslinge församling har Örebro läns museum genom Anneli Borg och Charlott Torgén utfört en inventering av samtliga gravvårdar på Vintorsa kyrkogård, d.v.s. gravvårdar från 1970-talet och äldre. Den kulturhistoriska bedömningen av gravvårdar är gjord av Anneli Borg och Charlott Torgén.

För att säkert veta att rätt gravvård inventerades hade undertecknad med sig i fält församlingens information från gravregistret samt gravkartor.

Blanketter och rapporter

De gravvårdar som bedömts ha ett kulturhistoriskt värde har dokumenterats med hjälp av en inventeringsblankett (se bilaga) och fotograferats. Det är en blankett för varje gravvård. Varje inventeringsblankett innehåller även en bild.

Sammanställningen, som gjorts i form av en rapport för varje kyrkogård, innehåller historik över begravningskicket i Sverige, historik för orten, historik över kyrkogården, en

beskrivning av kvarteren samt samtliga blanketter med de gravvårdar som bedömts vara kulturhistoriskt värdefulla. Blanketterna redogör bland annat för gravvårdens gravplatsnummer, kvarter, inskription, titel, material, form, stil, skador och kulturhistoriskt värde med urvalskriterium samt en bild.

Originalmaterialet till hela inventeringen förvaras på Örebro läns museum. Inventeringen levereras till Kyrkogårdsförvaltningen dels i pappersform, dels på en CD. En CD kommer även att tillställas länsstyrelsen i Örebro län och Strängnäs stift.

I rapporten avser begreppet gravvård den synliga gravanordningen med t.ex. omgärdning, växtlighet, ytmaterial, skulptur, sten, kors osv.

Vid bedömning av kulturhistoriska objekt behöver man i regel ett tidsperspektiv på några decennier. Kulturmiljövården brukar därför avstå från att ta ställning till objekt som är yngre än ca 30 år. Undertecknad har därför inte inventerat gravvårdar som är yngre än 1970-talet.

Fotografier

Bilderna har tagits med digitalkamera. Bilderna har både fungerat som arbetsmaterial under rapportarbetet och vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Bilderna finns på en CD med rapporten som levereras till församlingen. Bilderna är tagna av Anneli Borg och Charlott Torgén.

Arkiv

Inför inventeringsarbetet har vi gått igenom Örebro läns museums arkiv, använt litteratur och andra inventeringar som underlag. Information gällande personhistoriskt värdefulla gravvårdar har skett muntligt vid vandring på kyrkogården med kyrkoherde Johan Bremer.

URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR

Kriterier

Vedertagna urvalskriterier har använts i arbetet med att peka ut de särskilt bevaransvärda gravvårdarna:

Alla gravvårdar av smidesjärn och gjutjärn eller med järndetaljer

Gravvårdar med speciell konstnärlig utformning

Gravvårdar med tidstypisk och/eller representativ utformning

Gravvårdar med titel/titlar

Gravplatser av person- och lokalhistoriskt värde

Gravvårdar före år 1900

Samhällshistoriskt värde

Socialhistoriskt värde

Miljöhistoriskt värde

Gravvårdar av smide- och gjutjärn eller med järndetaljer

Alla gravvårdar av gjutjärn och -staket, smideskors, -staket och -kedjor ska skyddas då de utgör en försvinnande listen rest av en unik konstruktionsperiod på kyrkogårdarna.

Konstnärlig utformning

Kriteriet konstnärlig utformning inkluderar både gravvårdar med hantverksmässigt utförande och s.k. ”katalogstenar” som är mer arbetade än medeltalet.

Tidstypisk och representativ för sin tid

I inventeringen har ett antal gravstenar valts ut som tidstypiska eller representativa för sin tid. Syftet är att belysa variationen i stil från olika tidsperioder och även att visa att utformningen av en gravvård var beroende av vilka ekonomiska resurser som stod till buds. På en utvidgning från 1940-talet kan det vara viktigt att bevara gravvårdar från den perioden, medan det i ett kvarter med många gravvårdar från förra sekelskiftet är viktigt att bevara just dessa.

Gravvårdar med person- eller lokalhistoriskt värde

I samband med att en kyrkogård inventeras brukar kontakt tas med någon eller några personer med lokal förankring som kan berätta mer om bygden och de människor som bott där och som på något sätt påverkat livet och människorna.

Några speciella gravvårdar med personhistoriskt värde för Vintrosa kyrkogård har ej framkommit.

Titlar/Yrkesgrupper

Inventering av gravstenar och deras inskriptioner ger inblickar i bygdens historia. Gravstenarna berättar om vilka människor som levtt och verkat i trakten och ger information om samhällets näringar vid olika tidpunkter i historien. Yrken kommer och går då samhället förändras och titlar som finns representerade på kyrkogården förekommer inte längre. En annan aspekt är att yrkena talar om klasstillhörighet och social status. Det kan därför vara av stort intresse att uppgifter om yrke och år dokumenteras. Man bör dock ta i beaktande att bevarade gravstenar vanligtvis tillhört dem som hade råd att skaffa sig en gravanordning.

Samhällshistoriskt värde

Titel eller inskription som berättar om historiska samhällsförändringar t.ex. utvandringen till Amerika.

Socialhistoriskt värde

På kyrkogården/kyrkogårdarna avspeglas de sociala skillnaderna tydligt, då människor tidigare ofta begravdes på olika delar av kyrkogården beroende på klass och ekonomiska möjligheter att köpa gravplats. Genom inskriptioner kan även män, kvinnors och barns status i samhället under olika perioder avläsas.

Miljöhistoriskt värde

Kan tillskrivas de gravvårdar som nödvändigtvis i sig inte har ett högt kulturhistoriskt värde, men som genom sin placering eller som del i en grupp är viktiga för helhetsmiljön på kyrkogården.

Orts-, by-, och gårdsnamn

Vanligt förekommande på gravvårdar är Orts-, by- och gårdsnamn. Så pass förekommande att inte alla har kunnat tas med på enskilda blanketter utan endast belysts om gravvården haft något mer värde. Trots att inte alla dessa gravvårdar är inventerade är samtliga bevaransvärda och bidrar med värdefull information om byggdens historia. By- och gårdsnamn på –sta, -by och –inge har anor från järnåldern.

ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR

I dag är tankar om hushållning och återanvändning av naturens resurser högaktuella. Centrala gravvårdskommittén tog 1998 fram en skrift, uppdaterad 2007, ”*Gravvårdar - allmänna råd för bevarande och återanvändning*”, som belyser möjligheterna till detta, råd för att värna, bevara och återanvända gravvårdarna på kyrkogårdarna. Återanvändning av gravanordningar och gravstenar uppfattas av många som en svår fråga. Det förekommer i Sverige och är på vissa håll en sed men på andra håll en helt främmande företeelse.

En kulturhistoriskt värdefull gravvård med sand och stenram som går att återanvända, kvarter 4 på Ramsbergs gamla kyrkogård.

Vintrosa kyrkogård har kulturhistoriska gravvårdar som går att återanvända. Det kan vara en stenram som i sitt sammanhang i kvarteret är kulturhistoriskt värdefull, eller en typ av sten som i sitt sammanhang eller på grund av sin utformning är kulturhistoriskt värdefull. Vid återanvändning skall den nya gravrättsinnehavaren acceptera till exempel stenens utformning och eventuella utsmyckning, ytmaterial, stenram mm.

HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE

Nedanstående historik är baserad på *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Kyrkogårdsinventeringar av *Hille kyrkogård, Gästrikland, Misterhults kyrkogård, Linköping stift och Norra kyrkogården, Askersund*.

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så sätt att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. Vanligt förekommande är att en begravningsplats rymmer ett kapell inom sitt område.

I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bland annat att bränning av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt större utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogården delades upp i olika områden, först mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligtvis av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen fanns i form av stenkors, tumbor och hällar. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller av ett träkors. Välbärgade människor begravdes redan under medeltiden även inne i kyrkan.

Under 1600-talet var det kyrkorummet, fristående gravkor, inredda gravrum m.m. som utgjorde platsen för de välbärgades gravar medan gemene man begravdes på kyrkogården. Vanligt var att kyrkogården omgärdades av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som den då kallades, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, kallmurad. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på flera sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till men rent praktiskt genomfördes inga omvälvande förändringar på kyrkogårdarna under 1700-talet.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut tilltog protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs smitto spridande, ohygieniskt och orsakade stort obehag, framför allt sommartid. I början av 1800-talet genomdrevs en författning som krävde trädplanteringar och striktare planer på nyanlagda kyrkogårdar. År 1815 förbjöds begravningar inne i städer och byar, begravningsplatserna skulle anläggas utanför tätorterna. Dessa bestämmelser kan ses som ett resultat av den debatt som förts under 1700-talet.

De nya kyrkogårdarna var symmetriskt uppbyggda med gångar, kvarter och trädalléer. Trädplanteringar var ett viktigt inslag och framförallt på de nyanlagda kyrkogårdarna där det tillämpades en stram parkkaraktär. Landsortens kyrkogårdar var emellertid fortfarande enkla med sparsam vegetation, möjligtvis hade en trädkrans planterats.

Mot slutet av 1800-talet hade kyrkogårdarna utvecklats till det utseende som vi idag förknippar med en äldre kyrkogård. Fler planteringar hade anlagts samt lummiga alléträd, hängträd och vintergröna häckar. Vid denna tid blomstrade även stenindustrin och gjuteriverksamheten vilket bidrog till att gravvårdarna började massproduceras. De vanligtvis höga vårdarna av granit, marmor, och kalksten samt järnstaket, gjutjärnsurnor och gjutjärnskors är karaktäristiska för slutet av 1800-talet.

Kyrkogårdar och begravningsplatser indelades i olika områden, dels där den dödes familj fick köpa gravplats, dels områden som var kostnadsfria, gravar utan gravrätt. Dessa senare områden kallades vanligtvis allmänna linjen, s.k. linjegravar. Här begravdes människor i den ordning de avled. Detta sätt att begrava ansågs vara mycket fördelaktigt eftersom gamla gravar åter kunde öppnas när kyrkogården var fullbelagd. Följden av detta blev att stora grupper i samhället, de fattiga och anonyma, förblev anonyma även efter döden. Begravningsättet med linjegravar förekom ända in på 1960-talet.

En välbevarad rad med allmänna linjegravar i kvarter 5 på Södra kyrkogården, Lindsberg.

Under 1800-talets senare del blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostade gravvårdar. Samtidigt blev de förmögnas gravvårdar allt mer exklusiva. Parallellt med den strikt anlagda kyrkogården började man mot slutet av 1800-talet anlägga kyrkogårdar med en mindre stram utformning, inspirationen hämtades från den engelska parkens friare former och landskap.

Skogskyrkogårdar, som i Sverige blev populära under 1900-talets första hälft, kan sägas ha utvecklats från den friare parkkyrkogården. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena. Under 1900-talet accelererade massproduktionen av gravstenar och strängare utformningsbestämmelser ledde till att gravvårdarnas variationsrikedom efterhand försvann. Även vegetationens utformning blev enklare. Stora gräsmattor med enkla rygghäckar blev vanliga istället för grusgravar och olika häckarrangemang. Träden är dock fortfarande dominerande på kyrkogårdarna. Skogskyrkogårdarna däremot har en variationsrikedom i formspråk och vegetation, trots att gravstenarna liknar dem på övriga kyrkogårdar.

Gravkvarteren från 1950- och 60-talen kännetecknas av kraven på rationell skötsel och enhetlig utformning. Detta har bidragit till nästan identiskt lika gravvårdar stående i rad med rygghäckar mellan raderna. Gångar såddes igen för att ingå i den allmänna gräsytan, arbetskrävande häckarrangemang eller kantstenar runt vårdarna togs bort och alléträd gallrades ut.

Gravvårdar från omkring 1980 och fram till idag visar på ett rikare och personligare formspråk än vårdarna under efterkrigsdecennierna. De tidigare strikta reglementena för utformningen av gravstenar mjukades upp i och med 1990 års begravningslag och har gett utrymme för ett mer personlig formspråk och utformning av vårdarna. Dekorationer kan ofta ha en stark personlig anknytning, med motiv som exempelvis uttrycker den avlidnes livsåskådning eller fritidsintressen.

VINTROSA KYRKOGRÅRD

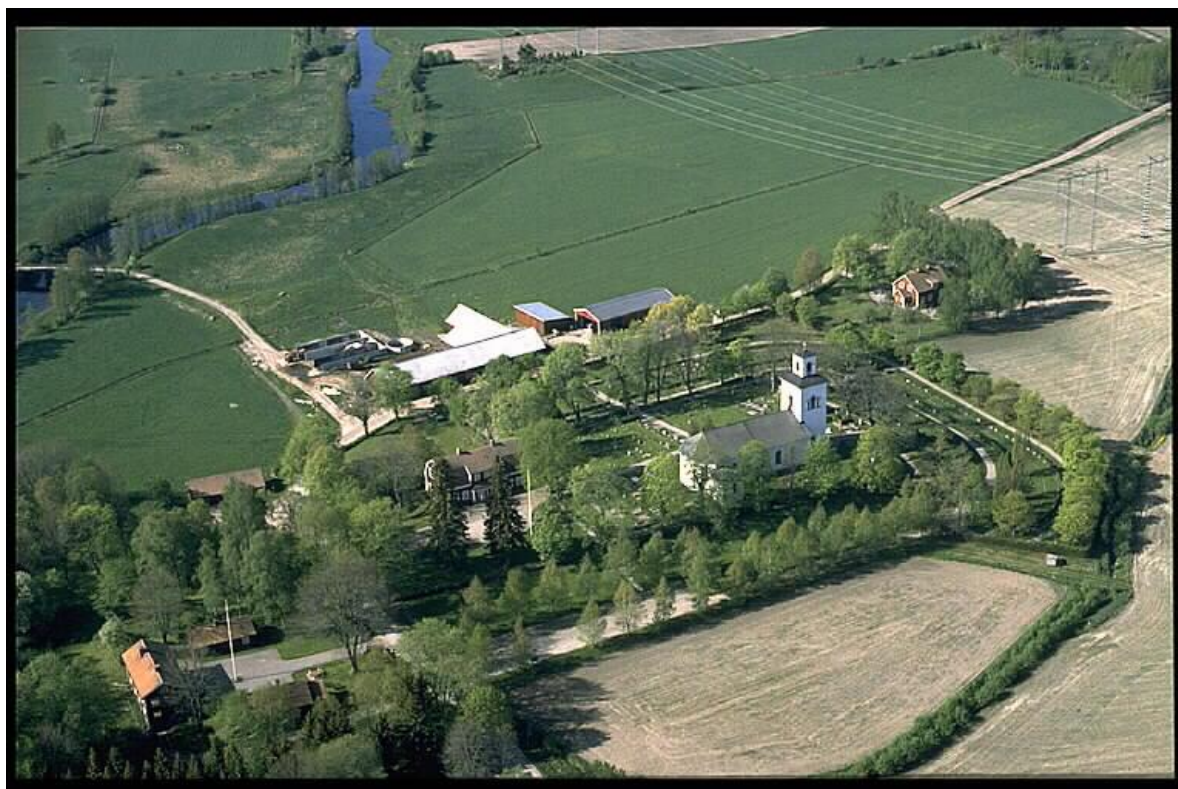
Vintrosa historia

Nedanstående text är baserad på Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering av Vintrosa kyrka 2005, Länsstyrelsen i Örebro läns hemsida 2014-09-25*.

Kyrkan är belägen på en markant höjd i slättbygden nära Svartån. Bebyggelsen kring kyrkan är karakteristisk för ett äldre sockencentrum med prästgård, fd skola, kyrkstall samt nordväst om kyrkan ett f d ålderdomshem. Detta är i sin tur beläget alldeles invid ett järnåldersgravfält, på vilket ett sockenmagasin är beläget. Ytterligare ett stycke bort, öster ut, finns en f d fattigstuga.

Området är av riksintresse för kulturmiljövården med motiveringen: ” Kyrkomiljö med två gravfält av yngre järnålderskaraktär, prästgård, sockenmagasin, skola och ålderdomshem. Den ursprungligen medeltida kyrkan ombyggdes och utvidgades under 1700- och 1800-talen. Vintrosa kyrka är belägen på en markant höjd i slättbygden nära Svartån. I miljön kring kyrkan, som är av riksintresse för kulturmiljövården, återfinns flera av de byggnader som hör ett sockencentrum till: prästgård, kyrkstall och f.d. skola.”

Arrendatorsbostaden som låg strax sydväst om kyrkan brann ned till grunden i mars 2014. Branden spred sig till kyrkans tak. Tornet klarade till stor del branden, men yttertakets och hela takkonstruktionen brann ned. Taket föll in och delar av interiören blev förstörd. Arbetet med att återställa kyrkan pågår och beräknas vara färdigt under 2015.

På bilden kan man se den nu nedbrunna arrendatorsbostaden sydväst om kyrkan. Man kan även se att trädkransen runt den äldre delen av kyrkogården finns kvar mot utvidgningen i söder. Foto Jan Norrman 1993, flygfoto riksintressen, RAÄ.

Vintrosa kyrka

Nedanstående text är baserad på Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering av Vintrosa kyrka* 2005 samt på Esbjörnson, E, *Kyrkor i Örebro län – en vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnader*, 2000.

Vintrosa kyrka består av rektangulärt långhus med tresidigt avslutat korparti, sakristia i norr samt västtorn. Ingångar finns i väster samt mitt på långhusets sydsida. Fasaderna är putsade och avfärgade i vitt med rundbågiga fönsteröppningar. Långhusets flacka sadeltak är belagt med mönsterlagt skiffer, sakristians tak är belagt med kopparplåt. Sin nuvarande storlek fick kyrkan vid en om- och nybyggnad 1824-25, då man rev det medeltida tornet, västgaveln och delar av den södra muren samt förlängde långhuset åt väster. Ett nytt torn uppfördes i nyklassicistisk stil med tidstypiska ljudöppningar och en sluten lanternin av trä. Trots att kyrkan brann i mars 2014 har vi valt att låta beskrivningen av det tidigare taket komma med.

Troligtvis uppfördes här tidigt under medeltiden en kyrka med torn i väster. Kyrkan revs i etapper under 1700- och 1800-talet. Möjligen kan vissa delar av den medeltida kyrkan finnas kvar efter dessa förändringar. En stor förändring genomfördes 1824-25, då kyrkan tillbyggdes åt väster till sin nuvarande storlek.

Kyrkan har genomgått flera renoveringar under 1900-talet. 1906-08 restaurerades kyrkan under ledning av arkitekt Magnus Dahlander. Interiören fick bland annat en målad jugenddekor med språkband och en ny öppen bänkinredning. Vid denna tid ersattes kyrkans spåntak av ett mönsterlagt skiffertak. År 1937 genomfördes en invändig renovering då jugenddekoren målades över, inredningen ommålades och omförgylldes. I korets fönster sattes antikglas in.

1956 skedde en stor renovering under ledning av arkitekt Lars Arborelius. Vid denna restaurering togs bänkar bort, övriga bänkar byggdes om med nya gavlar samt ny färgsättning. Altaruppsats och predikstol återfick sin ursprungliga färgsättning. Altarringen byggdes om och målades. Kyrkan försågs med ny värme- och elinstallation. I vapenhuset lades ett nytt kalkstensgolv och i sakristian ett nytt golv av tegel. Utvändigt beslogs kyrkans portar med koppar.

1973 genomfördes en mer omfattande renovering av kyrkans exteriör under ledning av arkitekt Jan Helgstrand. Bland annat skedde lagning av puts, fasaderna avfärgades gulvita med vita omfattningar och grå sockel. Trasigt takskiffer byttes ut. 1974-75 renoverades kyrkan invändigt, även då under ledning av arkitekt Jan Helgstrand. Man tog bland annat bort bänkar och uppförde en läktarunderbyggnad. Innertaket kläddes med väv samt väggar och tak målades om.

År 2000 genomfördes den renovering som gett kyrkorummet det utseende den hade fram till branden i mars 2014. Renoveringen genomfördes under ledning av arkitekt Jerk Alton, Kumla. Bland annat fick kyrkorummet en ny öppen bänkinredning samt nytt kalkstensgolv under bänkarna. I koret togs altarringen bort och det murades upp ett nytt fristående altare med en guldmosaik på framsidan. Nya liturgiska möbler. Ny läktarunderbyggnad med sakristia, nytt kyrkotorg och dopplats, ny armatur, samt handikappanpassning av västra entrén.

Den 8 mars 2014 brann det i Vintrosa kyrka. Redogörelse för branden och återuppbyggandet av tak och interiör kommer ej tas upp i denna historik. Information om det kommer att finnas i kommande rapporter av arbetet.

Kyrkogårdens historia

Nedanstående text är hämtad ur, E. Lundberg, *Sveriges Kyrkor Konsthistoriskt inventarium*, 1949.

Kyrkogården har successivt vuxit genom utvidgningar, åt öster på 1750-talet, åt söder på 1770-talet, åt öster på 1870-talet. 1941 åt väster med terrasserade områden samt 1960-talet med flackare terrasserade områden åt söder.

Den äldre delen av kyrkogården omgärdas av en kallmurad terrassmur med ingångar från öster och söder. En ingång i nordväst sattes igen 1886. På 1700-talet fanns kyrkogårdsportar, troligtvis stigluckor, åt öster ”stora porten”, i norr ”en liten gångport” samt en i väster, den sistnämnda igenmurad 1775; dessa portar nedtogs på 1820-talet.

Bilderna visar kvarter Västra, till vänster från 1933, fotograf Samuel Lindskog, och den till höger från 1931. Gravvården med stenram finns fortfarande kvar på kyrkogården. Bilderna illustrerar även hur det såg ut på kyrkogården innan gräsklipparen började användas på kyrkogårdarna.

Bilden till vänster visar kvarter Sydvästra 1931. Bilden till höger är kvarter Östra, odaterat foto. Troligtvis tidigt 1900-tal, första gravsatta i kvarter Östra är 1923.

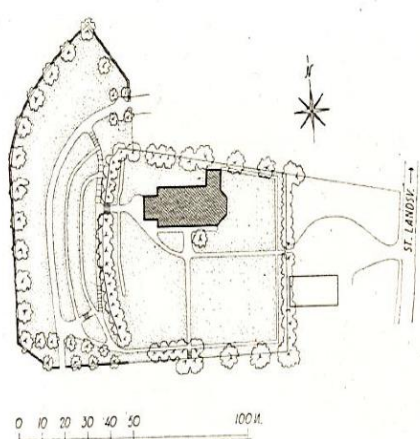

Bild till vänster visar kyrkogården 1940, innan utvidgningen i väster genomförts. Bild till höger, situationsplan över utvidgningen i väster.

Bild till vänster, flygfoto från 1956 där man ser utvidgningen i väster men även delar av äldre kyrkogården. Bild till höger, utvidgning i väster, flygfoto från 1960-tal.

Bild till höger bisättningsrum vid entrén i norr.

KYRKOGÅRDSBESKRIVNING

Nedanstående text är delvis hämtad ur Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering av Vintrosa kyrka*, 2005 samt vid inventeringstillfället 2014.

Den äldsta delen av kyrkogården ligger närmast kyrkan och omgärdas av en kallmurad stödmur samt av en äldre trädkrans som ligger både utanför och innanför muren. Utvidgningen i söder omgärdas i öster av en häck och i söder av en kallmurad stenvmur med rundad sten. På utvidgningen i väster avgränsas kyrkogården av en häck. Runt stora delar av kyrkogården finns en trädkrans planterad.

Utvidgningarna i söder och väster ligger i olika nivåer och uppdelas av rumsskapande klippta häckar, i söder även av grusgångar. I sydväst finns en springbrunn av murad kalksten och i sydöstra hörnet en redskapsbod från 1960-talet, ursprungligen även med utrymme för personalen. Vid den norra entrén i slutningen är ett bisättningsrum placerat.

Det finns fyra entréer till kyrkogården. De i öster, norr och i sydvästra hörnet har grindstolpar av huggen granit, den i söder som flankerar kyrkans södra portal har murade grindstolpar av rundad natursten, lika muren, med överliggare av kalksten. Samtliga entréer har svartmålade järngrindar, den i öster en äldre grind.

Kyrkogårdens gångsystem är till viss del belagt med grus och övriga ytor är bevuxna med gräs samt plattlagda gångar av röd kalksten.

Kvartersbeskrivning

Äldsta delen av kyrkogården

Den äldsta delen av kyrkogården som ligger närmast kyrkan är indelad i fyra kvarter. Kvarter Östra, avviker i karaktär från övriga kvarter på denna del av kyrkogården med enhetliga familjegravar, till stor del grusgravar med stenram från 1900-talets första hälft. Kvarter Norra, Västra och Sydöstra har en mer ovanlig karaktär där familjegravar och linjegravar till viss del är blandade med varandra. I dessa kvarter är gravarna från ca 1870-talet och fram till idag med undantag av någon äldre gravvård i kvarter Norra. Samtliga gravvårdar står placerade i nordsydlig riktning. Ett tiotal bortplockade gravvårdar står uppställda längs med kyrkans norra vägg.

Här finns ett enkelt gångsystem som leder från entrén i öster till väster där en trappa går ned till 1940-talets utvidgning. Samt från kyrkans södra entré och ned till utvidgningen i söder.

Närmst i bild till vänster, kvarter Sydöst och på andra sidan grusgången kvarter Västra. Bild till höger visar en liten del av kvarter Norra. I dessa kvarter på äldre delen av kyrkogården är många gravvårdar bortplockade. Trots att det är glest mellan gravvårdarna är det viktigt att man inte kompletterar med nya gravvårdar utan återanvänder gravvårdar i den mån det går.

Karaktär

Trots att några senare gravvårdar tillkommit i kvarter Västra och Sydöstra har inte karaktären på den äldre delen av kyrkogården förvanskats. I ”nedkanten” av dessa kvarter, allra närmast utvidgningen i söder, går det att komplettera med nya gravar men dessa bör utformas med stor hänsyn till befintliga i storlek, form och ytbehandling.

För att bevara karaktären på den äldre delen av kyrkogården är det viktigt att beakta dessa riktlinjer och att man, i kvarter Västra, Sydöstra samt Norra, inte spränger in nya gravvårdar på övriga ytor. För att bevara karaktären i kvarter Östra är det önskvärt att man inte tillför några nya gravvårdar utan endast återanvänder de gravvårdar som är möjliga att återanvända. Mer ingående information om detta finns på respektive blankett i inventeringen.

Utvidgningen i väster

Kvarter 1

Utvidgningen i väster från 1940-talet är väl anlagd med klippta häckar och terrasseringar samt med ett gångsystem av röd kalksten. Gravstenarna är till stor del låga, breda, släta stenar från 1940-, 50- och 60-tal. Även senare tillkomna gravvårdar finns, då främst på den översta terrassen. Gravstenarna är placerade i nordsydlig riktning. Det finns en stor enhetlighet i kvarteret som är väl värd att bevara. Önskvärt vore att en av raderna, raden med familjegravar nr 1-22, bevaras på ursprunglig plats.

Från parkeringen i norr leder en björkallé fram till norra entrén. I slutningen innanför entrén finns ett bisättningsrum, troligtvis tillkommet med utvidgningen på 1940-talet. Entrén till bisättningsrummet är överväxt och behöver röjas. Dörrarna behöver ses över och behandlas med material lika befintligt.

Välklippta rumsbildande häckar på terrasseringen väster om kyrkan. I änden av grusgången leder en trappa av granit upp till översta terrassen. Bild till höger, gångsystem av röd kalksten som leder upp från redan nämnd trappa samt in på terrassen.

Utvidgningen i söder Kvarter 2-5

Utvidgningen i söder från 1960-talet är även den välanlagd där kvarteren omgärdas och avgränsas av klippta häckar. Mellan kvarteren löper breda grusgångar, men här finns även kalkstenlagda gångar som löper genom hela kvarteret, från öster till väster samt en i nordsydlig riktning i axel mot springbrunnen i söder, även den av kalksten. Gången mot springbrunnen har, på grund av terrasseringen, även tre mindre trappor av granit. Ytterligare en grusgång finns i nordsydlig riktning, från kyrkans södra entré till kyrkogårdens södra entré. Gravvårdarna som är från 1960-talet fram till i dag och är placerade i nordsydlig samt östvästlig riktning.

Karaktär

Karaktärsskapande är de väl anlagda utvidgningarna i väster och söder med sina klippta häckar samt gångar, springbrunn med omgärdande kalkstensläggning samt markbeläggning vid vatten och avfalls stationer, av röd kalksten.

På utvidgningarna från 1900-talet är det främst anläggningen i sig som är bevaransvärd med välklippta rumsskapande häckar samt ovannämnda kalkstensläggningar. Viktigt är att man inte låter gräset växa över gångar och plattläggningar av kalksten och att man planerar in underhåll av dessa, till exempel att justera plattor och fylla på under så att de ej hamnar för djupt i marken. Även springbrunnen bör ses över och underhållas med ursprungliga material.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Bucht, Eivor (red), *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Klippan 1992.

Borg, Anneli och Esbjörnson, Estrid, *Kulturhistorisk karakterisering av Vintrosa kyrka*, Strängnäs stift, 2005.

Centrala gravvårdskommittén, *Gravvårdar - Allmänna råd för bevarade och återanvändning*, 1998.

Esbjörnson, Estrid, *Kyrkor i Örebro län – en vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnader*, 2000.

Kalmar läns museum, *Misterhults kyrkogård - Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Linköpings stift 2004*.

Länsmuseet Gävleborg, *Hille kyrkogård, Kulturhistorisk inventering*, 2004.

Lundberg, E, Mörner, S och Waldén, B, *Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium, Närke, Band 1, Häfte 2, Örebro Härad*, 1949.

Theorell, Anita, *Minnets stigar*, 2001.

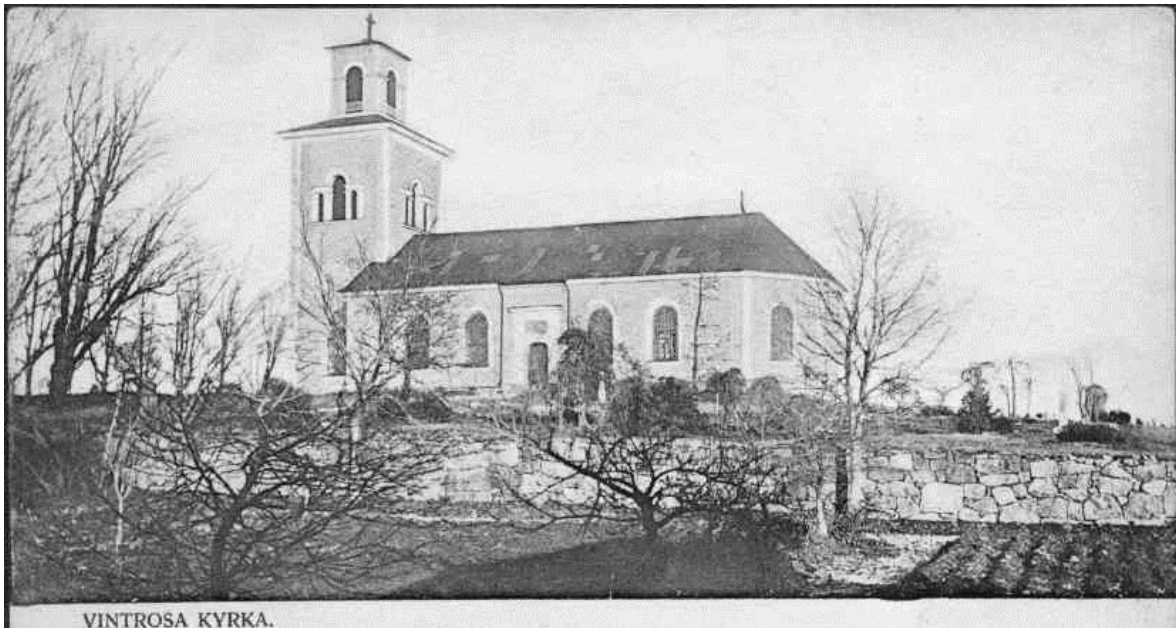
Elektroniska källor:

Länsstyrelsen i Örebro län, hemsida 2014-09-25.

Riksantikvarieämbetet/kulturmiljöbild

BILAGOR

Bilder ur Örebro läns museums bildarkiv samt från Riksantikvarieämbetet.

VINTROSA KYRKA.

Bild ovan. Kyrkan från söder, bilden är ej daterad men har här sitt spåntak kvar. Kyrkan fick sitt skiffertak 1906. Bild nedan till vänster, kyrkan från nordväst. Bild nedan till höger, tagen av Sam Lindskog, kyrkan från öster. Bilder från RAÄ.

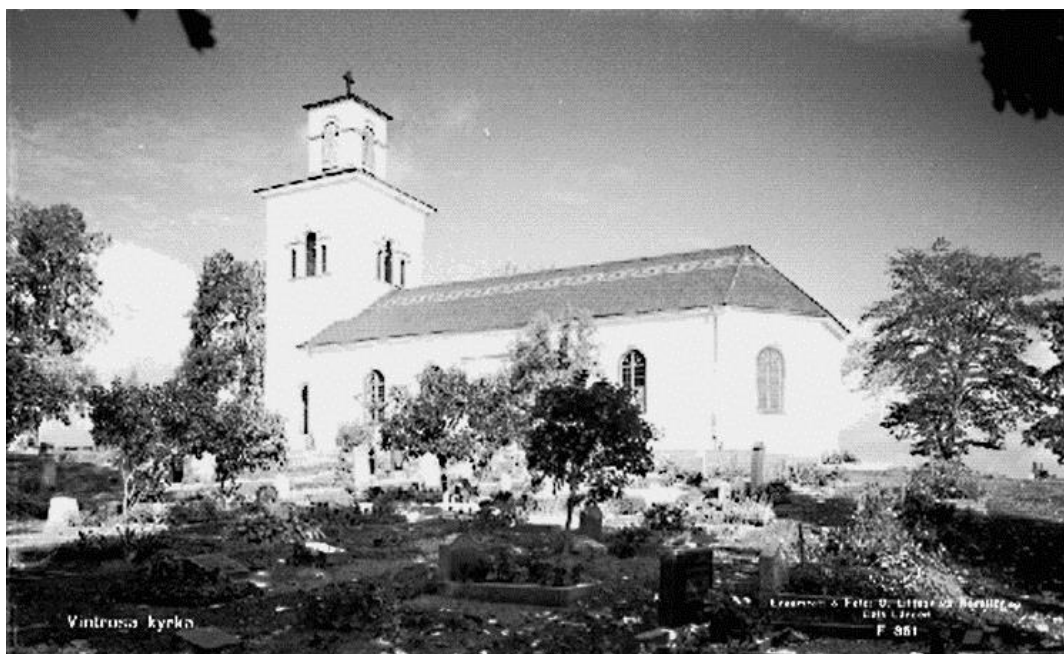

Till vänster, flygfoto från 1939 av AB Flygfoto, Ölm:s arkiv.

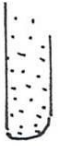

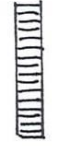

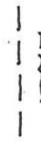
Bild ovan, i förgrunden kvarter Sydöstra och öster om kyrkan kvarter Östra, bilden är daterad 1943. Ölm:s arkiv.

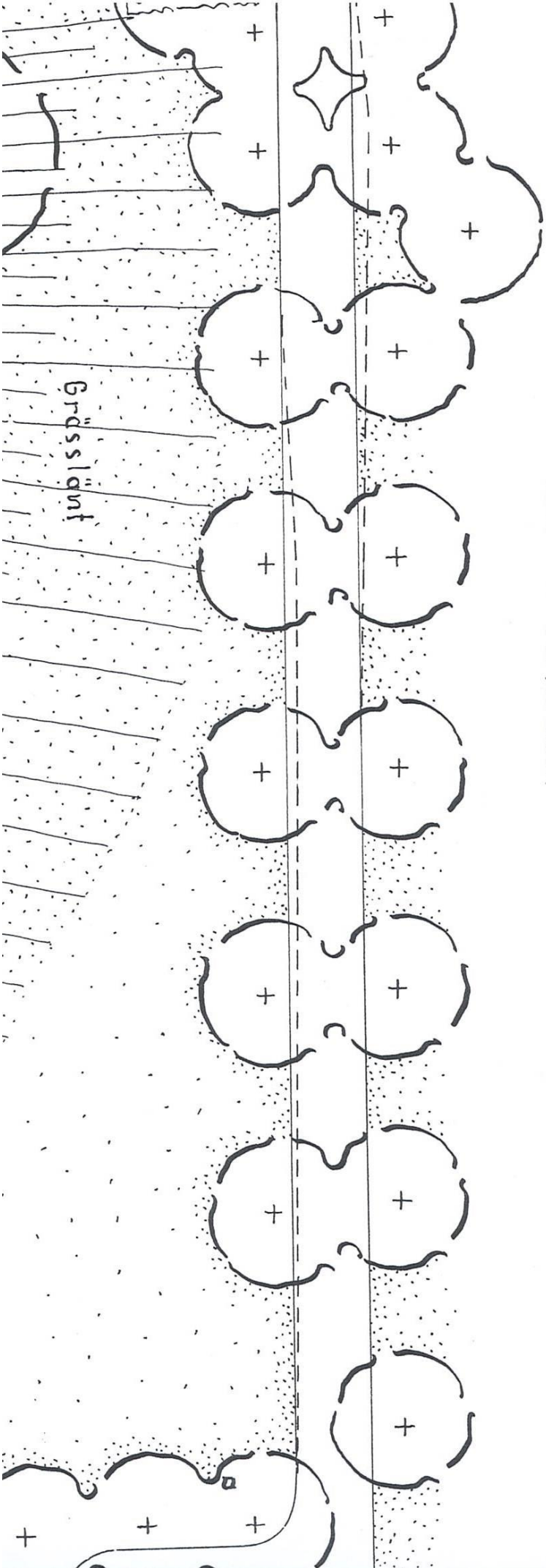
Bild nedan är ett vykort, Olof Liljeqvist konstförlag 1947. Här ser man hur gravvårdarna är omgärdade av grus och inte som i dag med gräsmatta. Ölm:s arkiv.

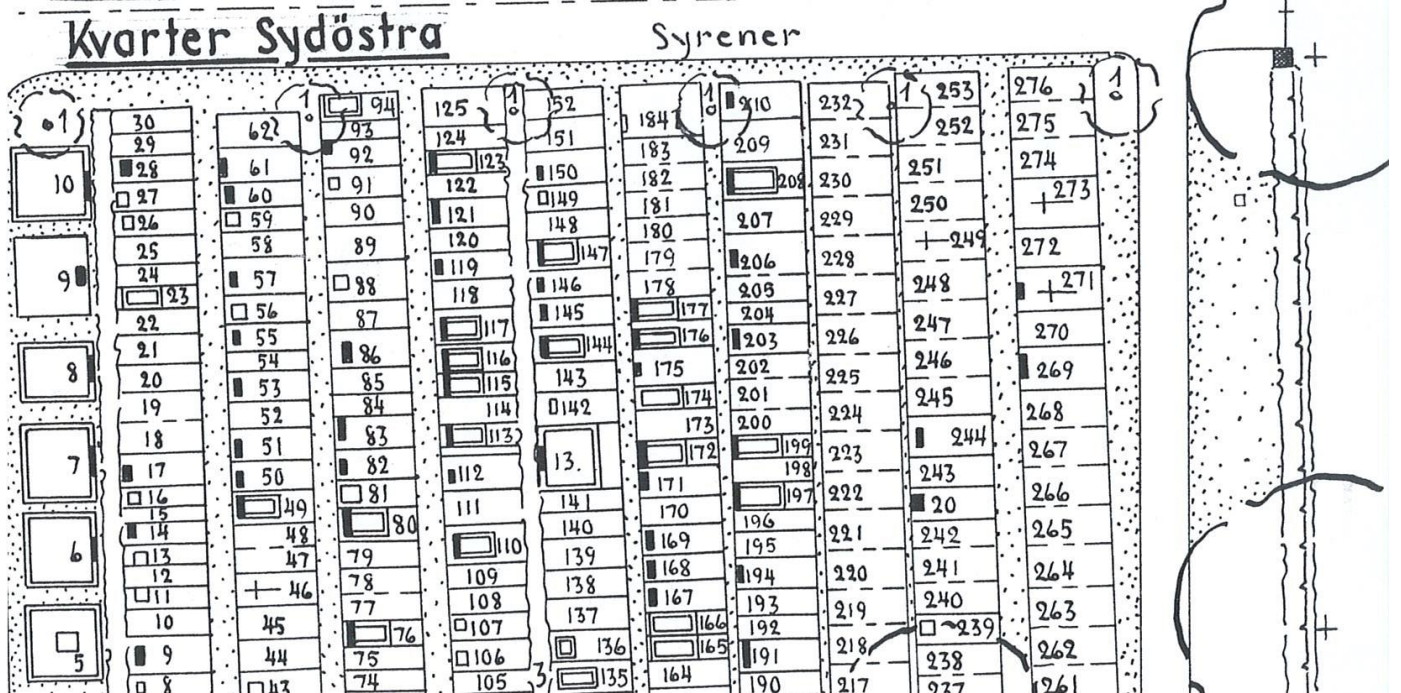
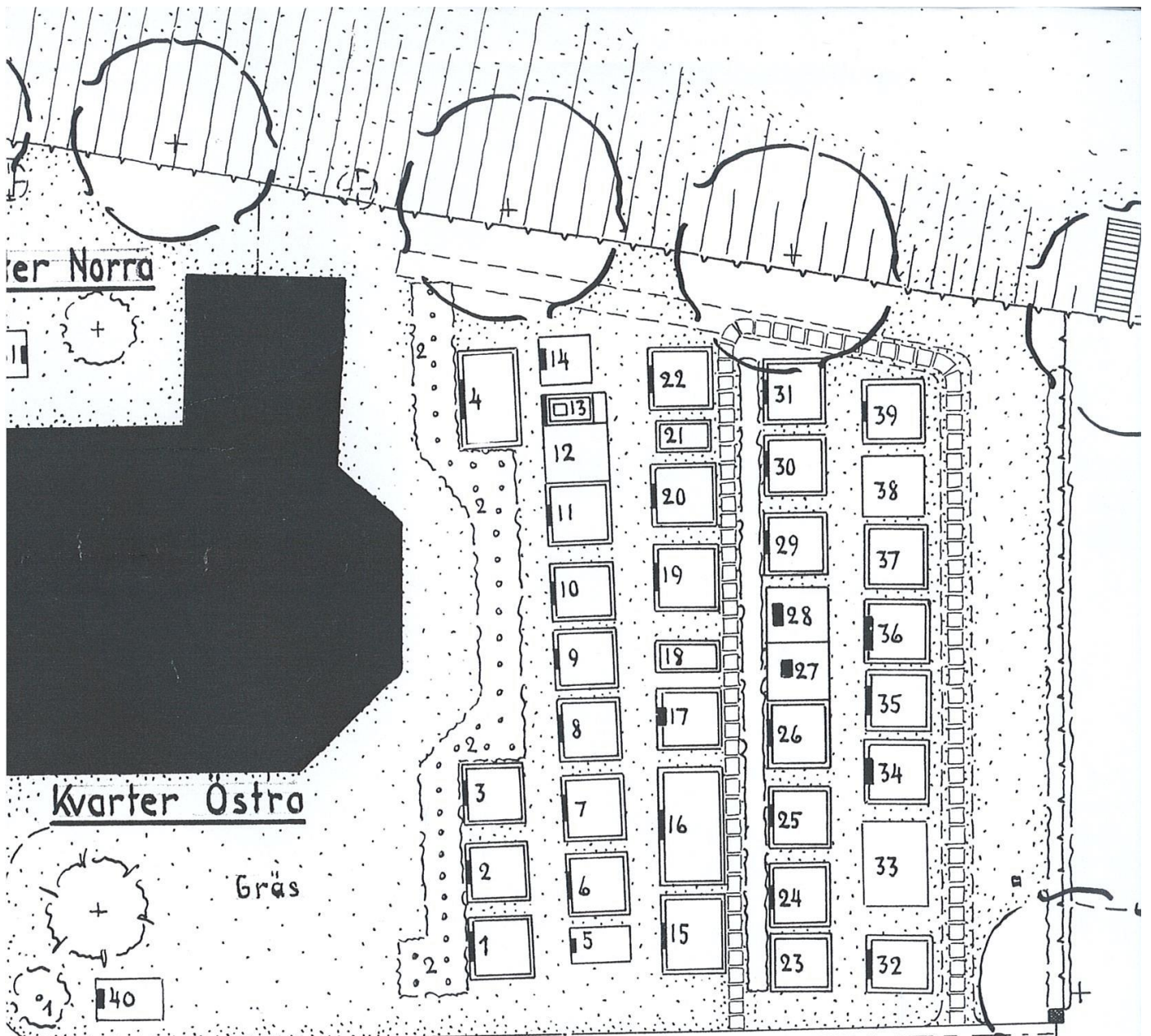

BETECKNINGAR:

- = Befintliga träd
- = Nya
- = Träd som togs bort
- = Buskar
- = Häckor
- = Grav med stående resp. liggande vård
- = " " " " Stenram
- = " " " " höll
- = Projekterad grav
- = Parkbänk

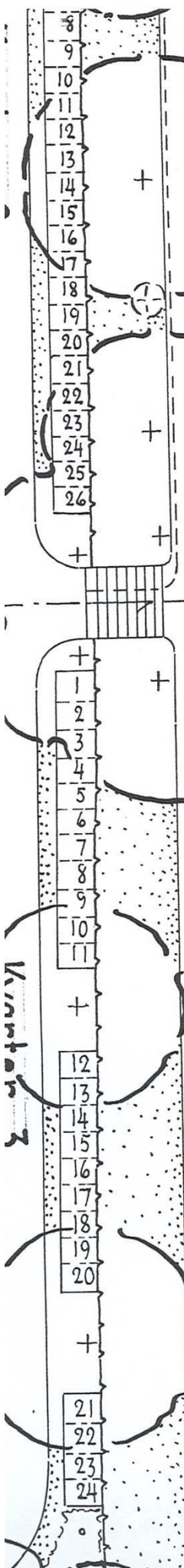
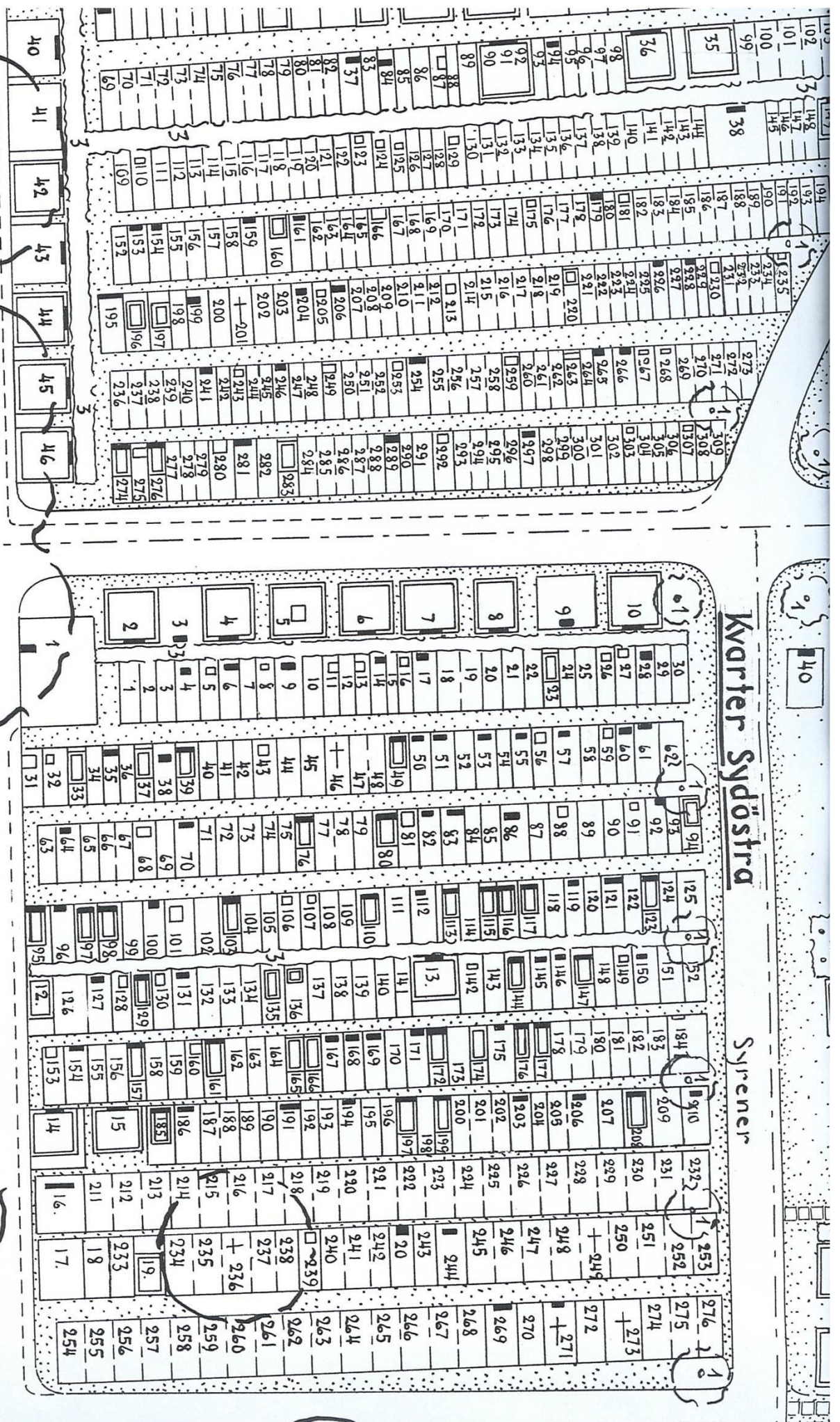
- = Gräsm
- = Gräss
- = Stenm
- = Stödm
- = Platts
- = Avfall
- = Gamla

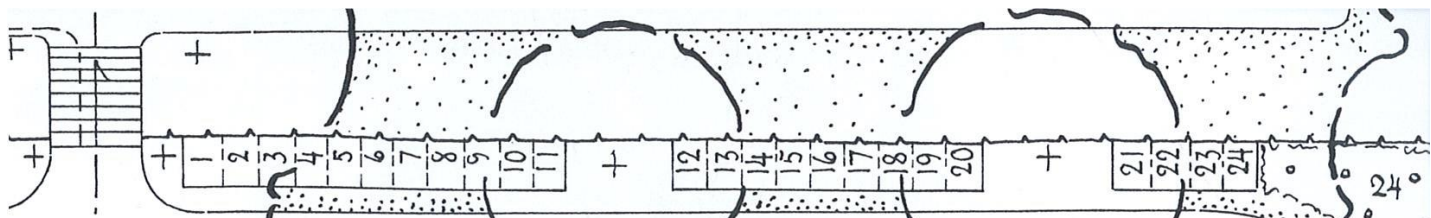

Kvarter Sydöstra

Syrenen

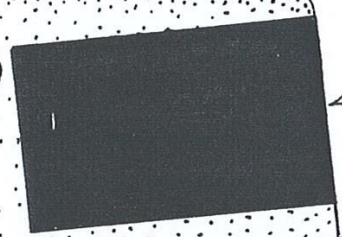
Kvarter 3.

25	27	29	31	33	35	37	39	41	43
26	28	30	32	34	36	38	40	42	44

45	54	63	71	79	88	97	105	113	121
46	55	64	72	80	89	98	106	114	122
47	56	65	73	81	90	99	107	115	123
48	57	66	74	82	91	100	108	116	124
49	58	67	75	83	92	101	109	117	125
50	59	68	76	84	93	102	110	118	126
51	60	69	77	85	94	103	111	119	127
52	61	70	78	86	95	104	112	120	128
53	62			87	96				129

Kvarter 5.

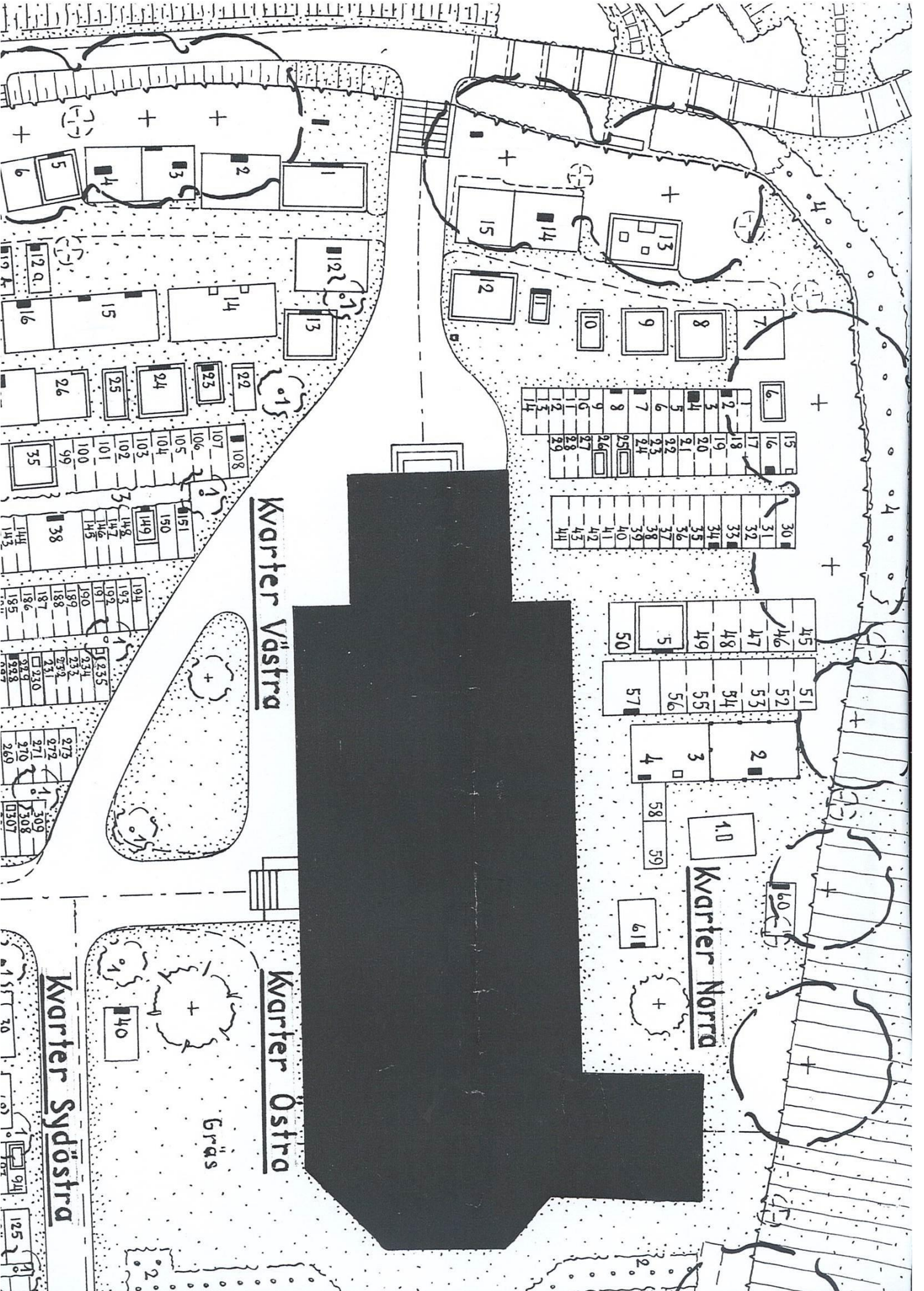
1	7	13	19	24
2	8	14	20	25
3	9	15	21	26
4	10	16	22	27
5	11	17	23	28
6	12	18		

Stenmur

† väg

Arrendeg

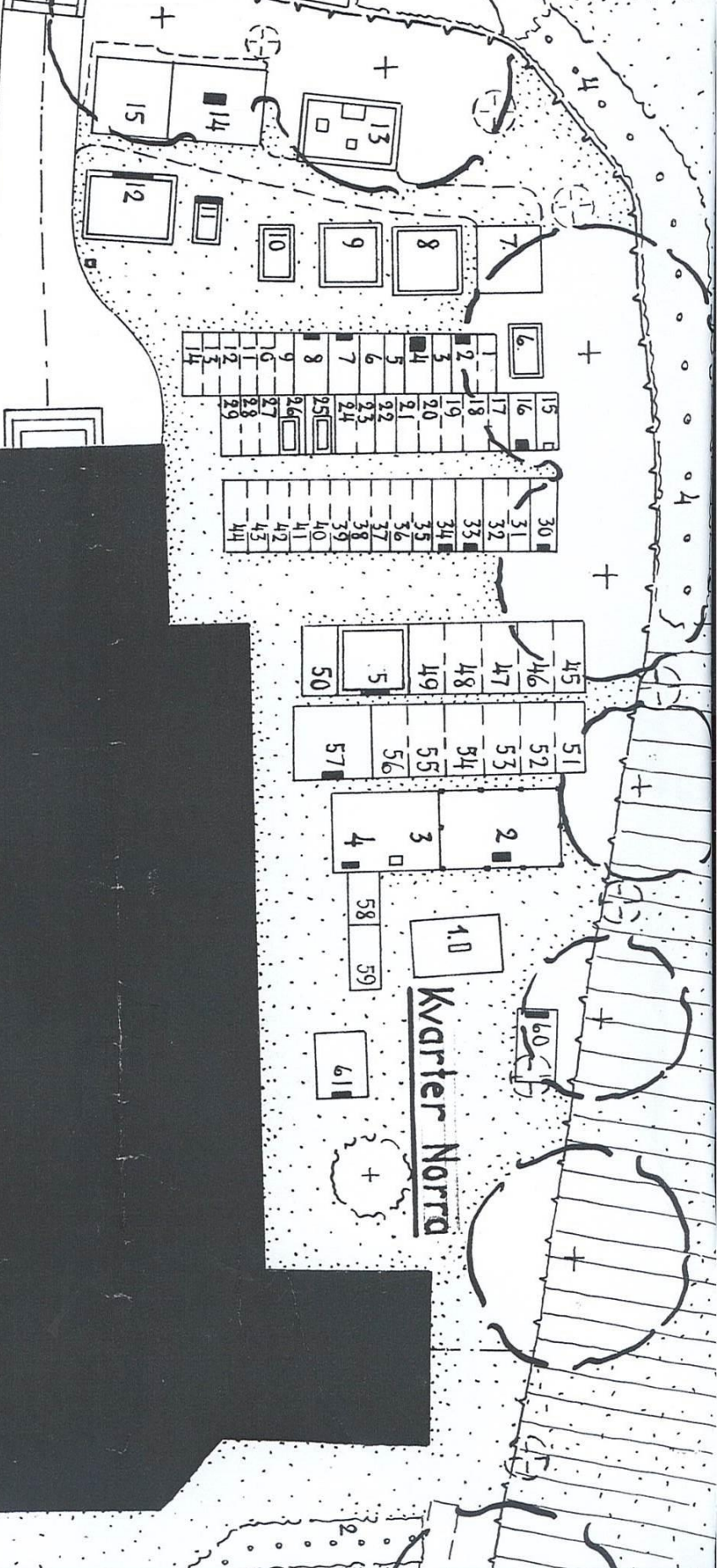
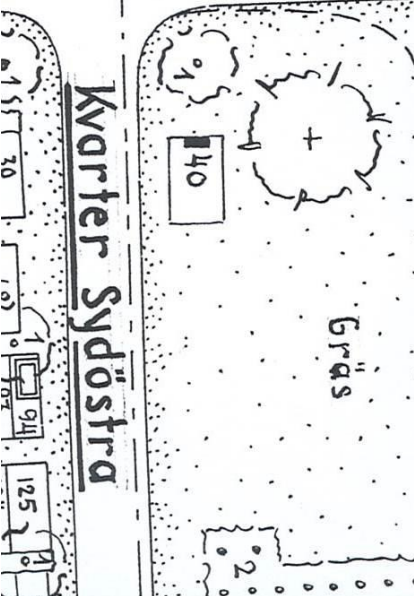
Kvarter Västra

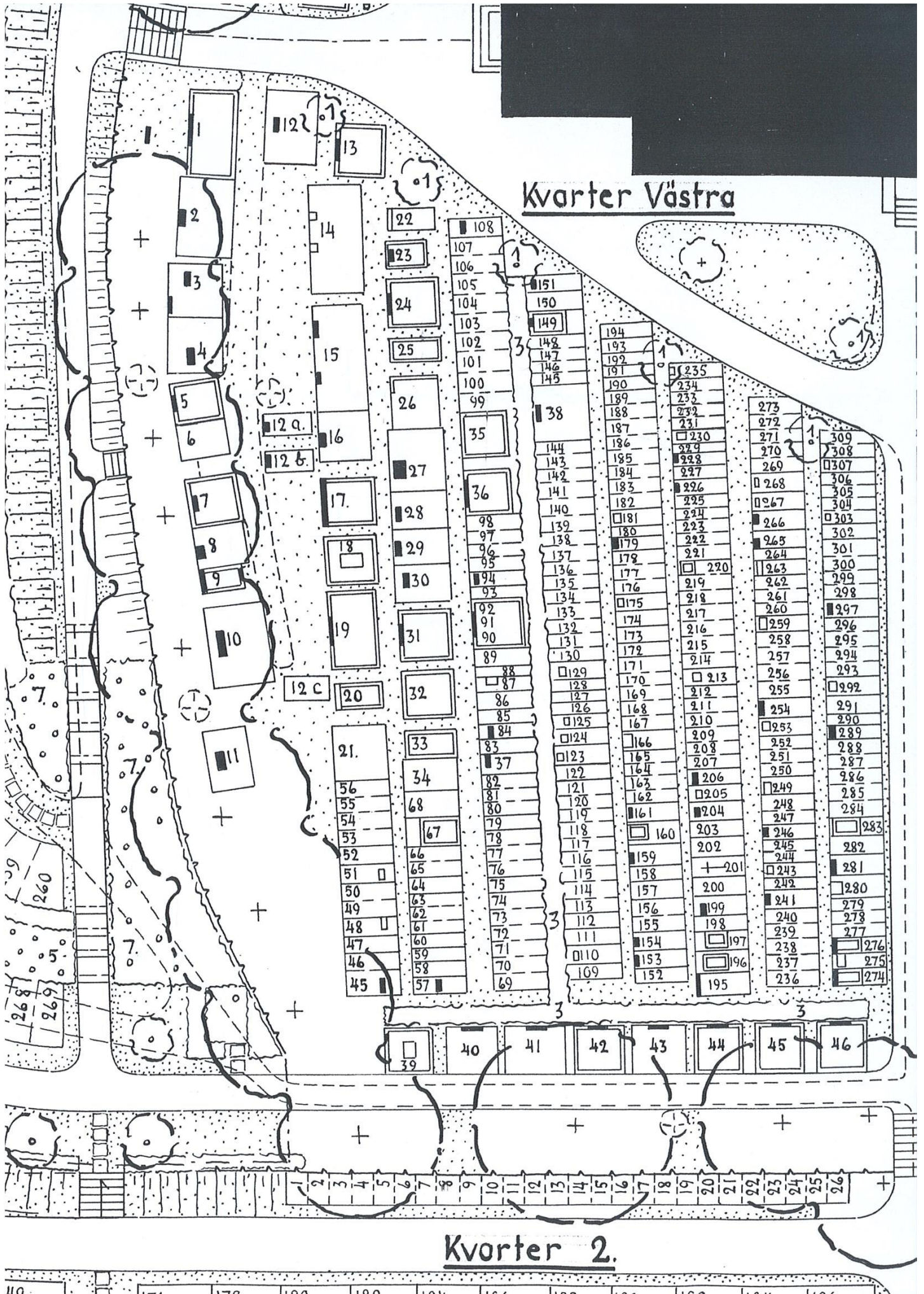
Kvarter Norda

Kvarter Östra

Kvarter Sydöstra

Gräs

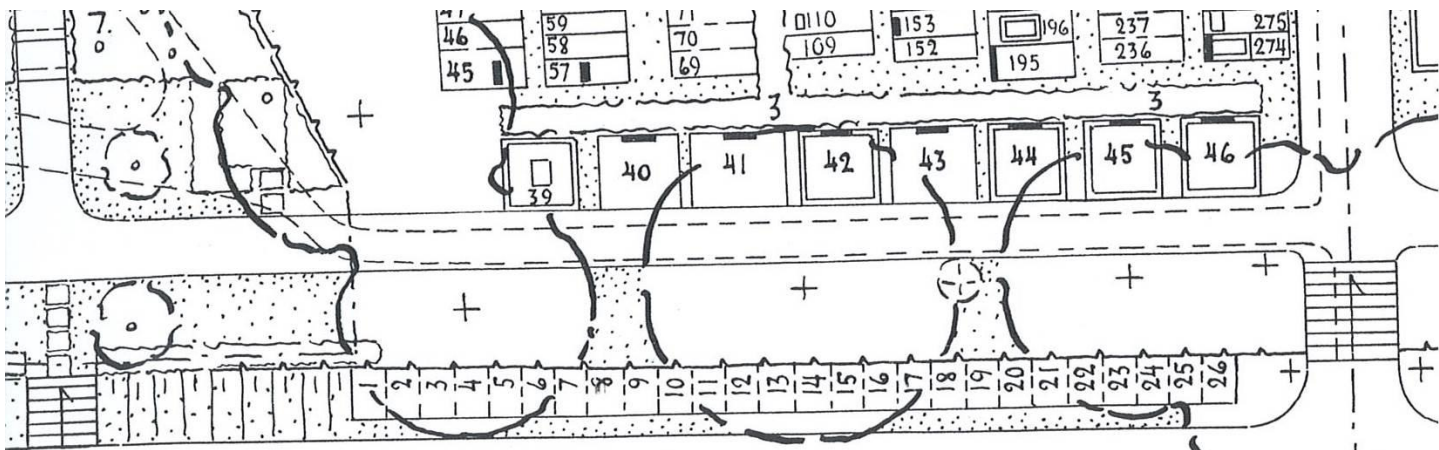

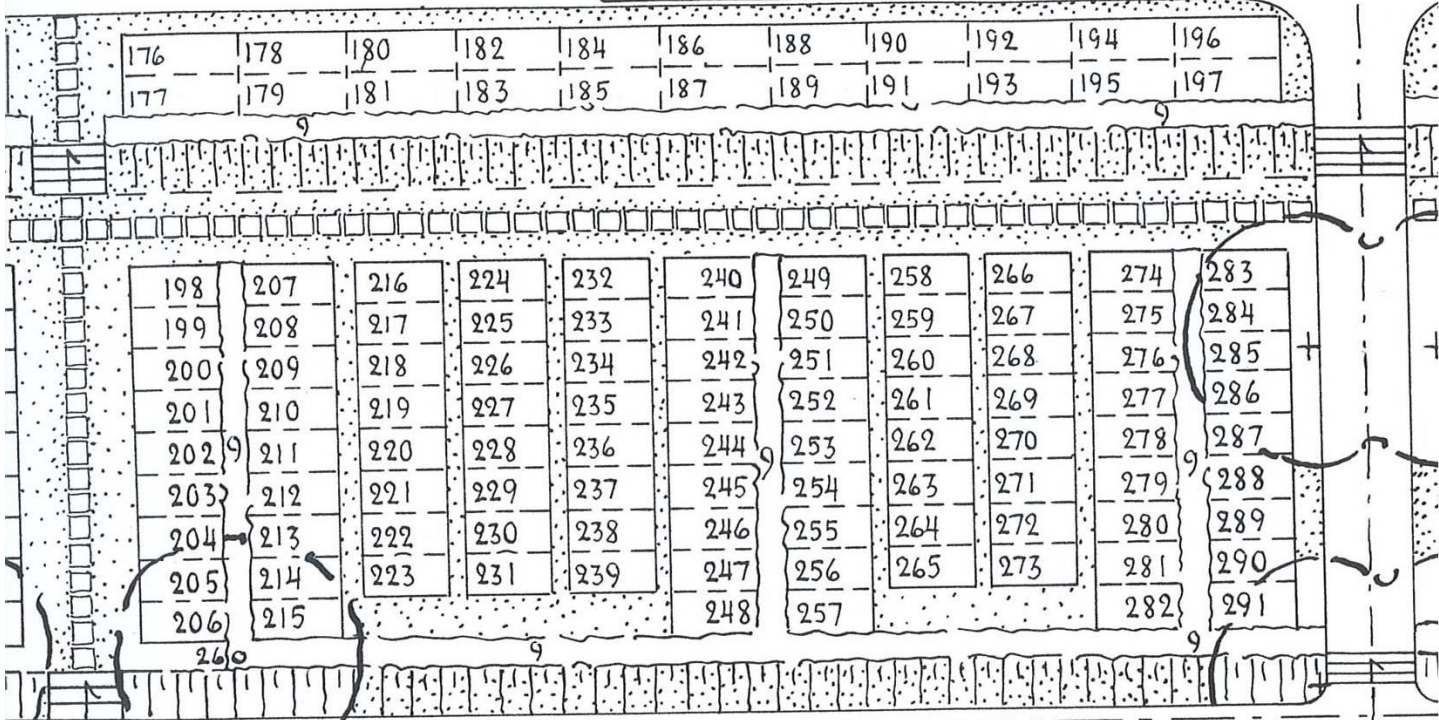
Kvarter Västra

Kvarter 2.

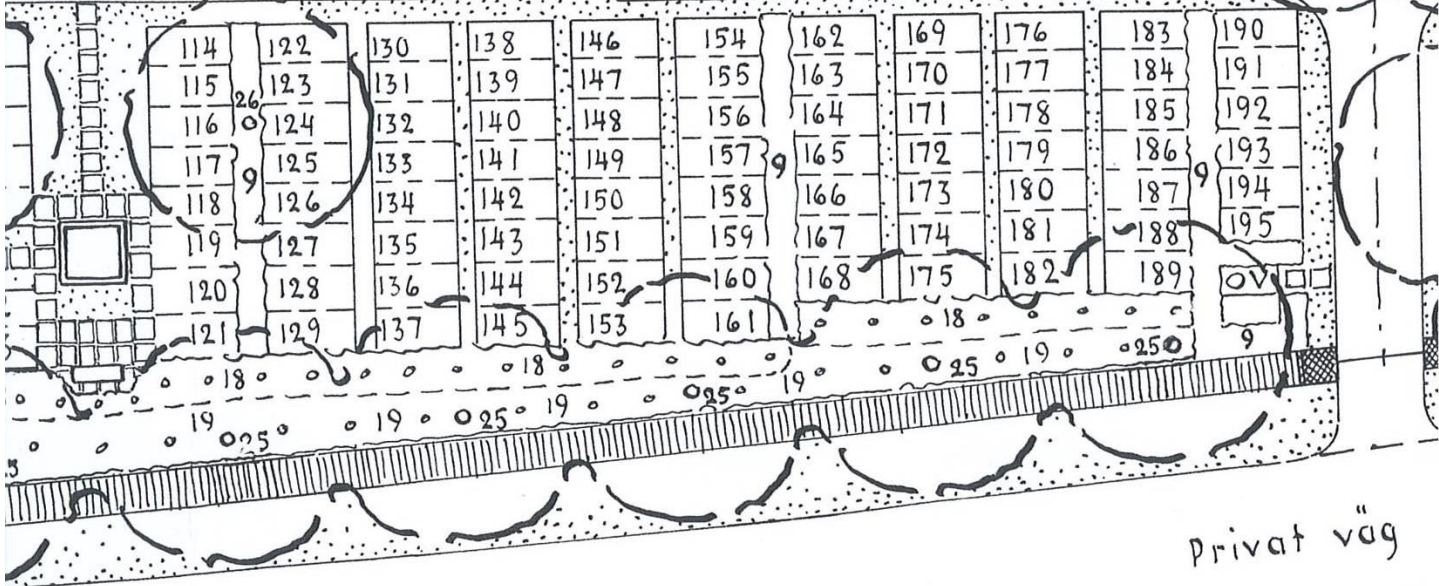
100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100 100

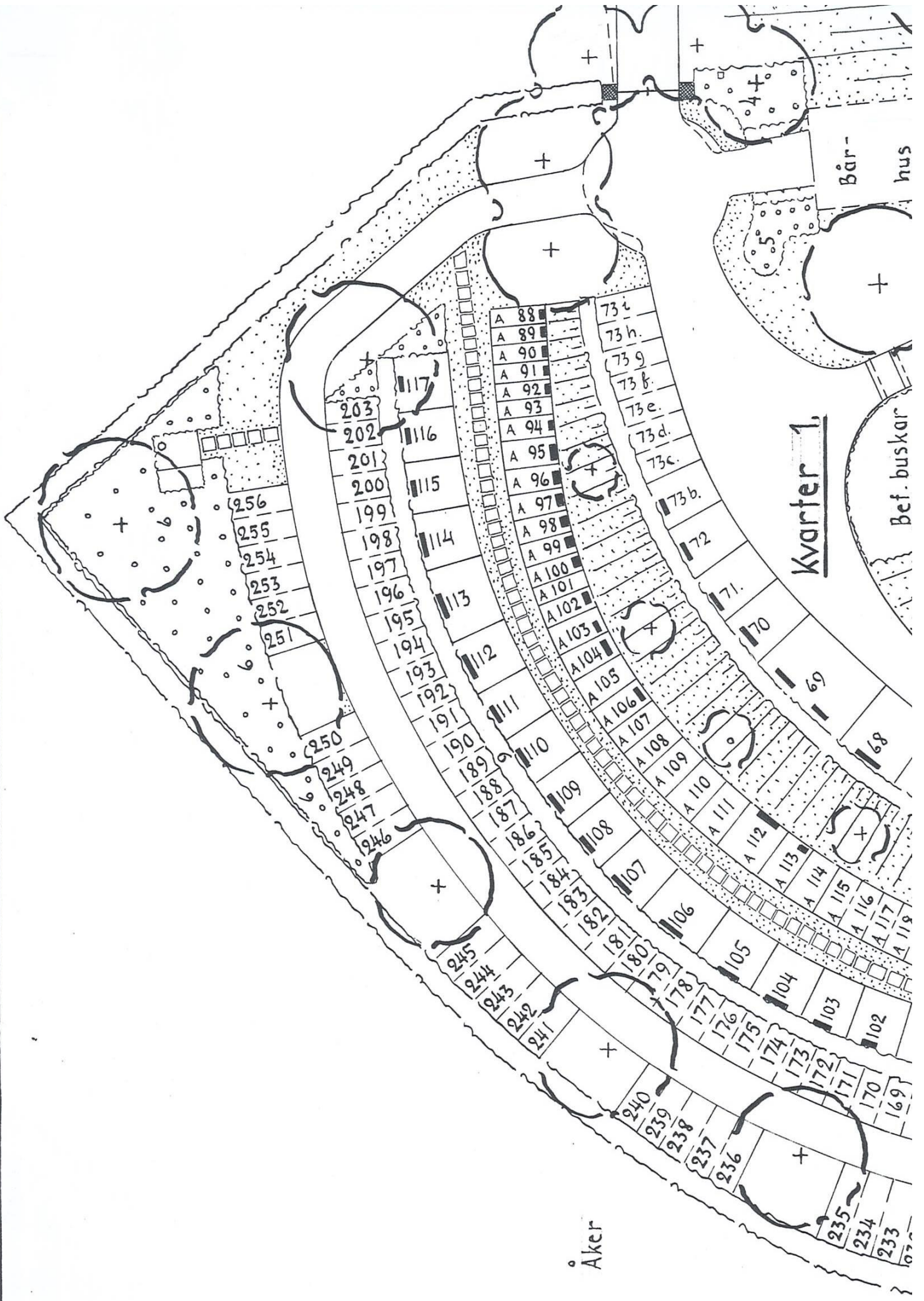
Kvarter 2.

Kvarter 4.

Privat väg

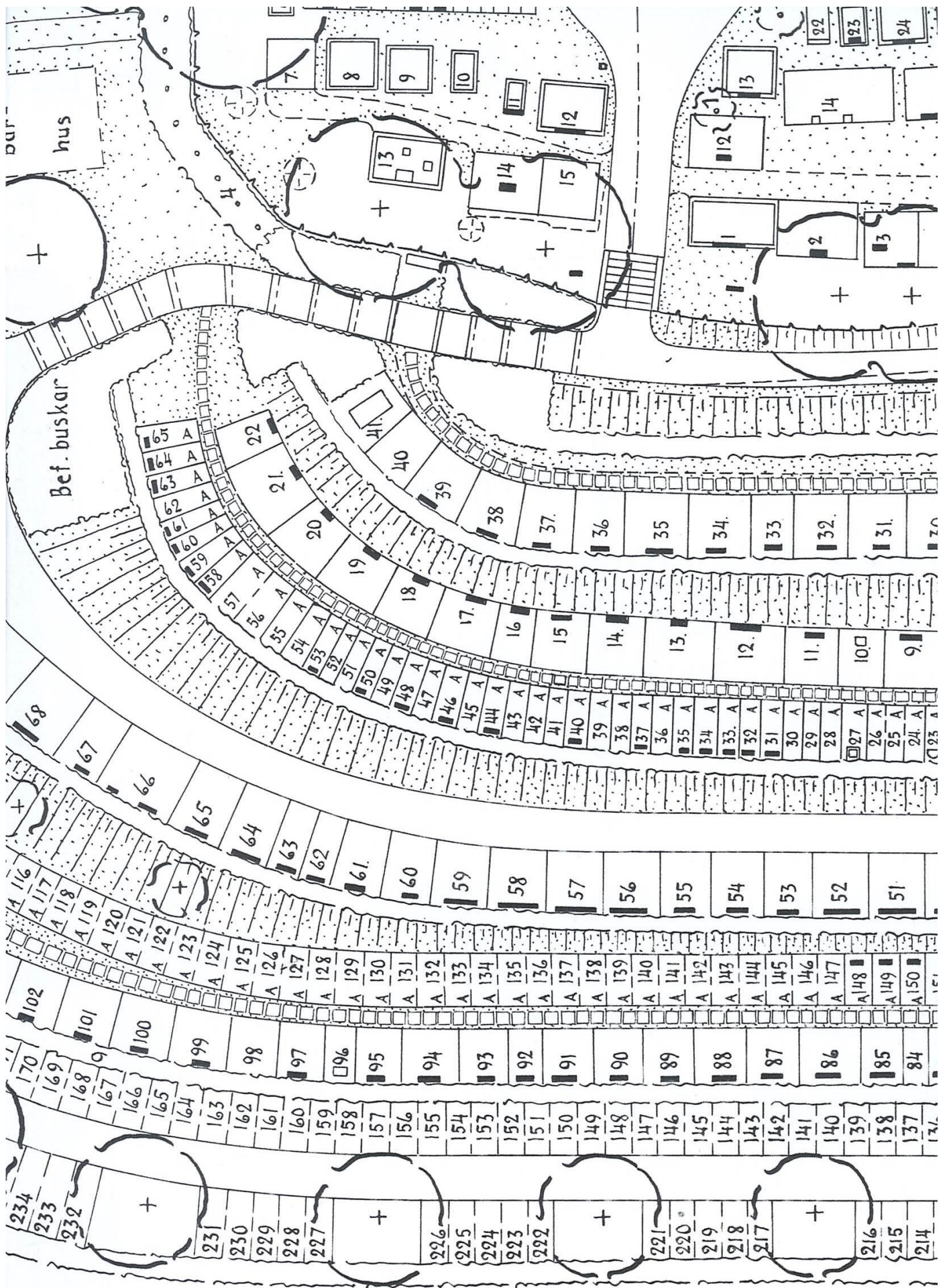

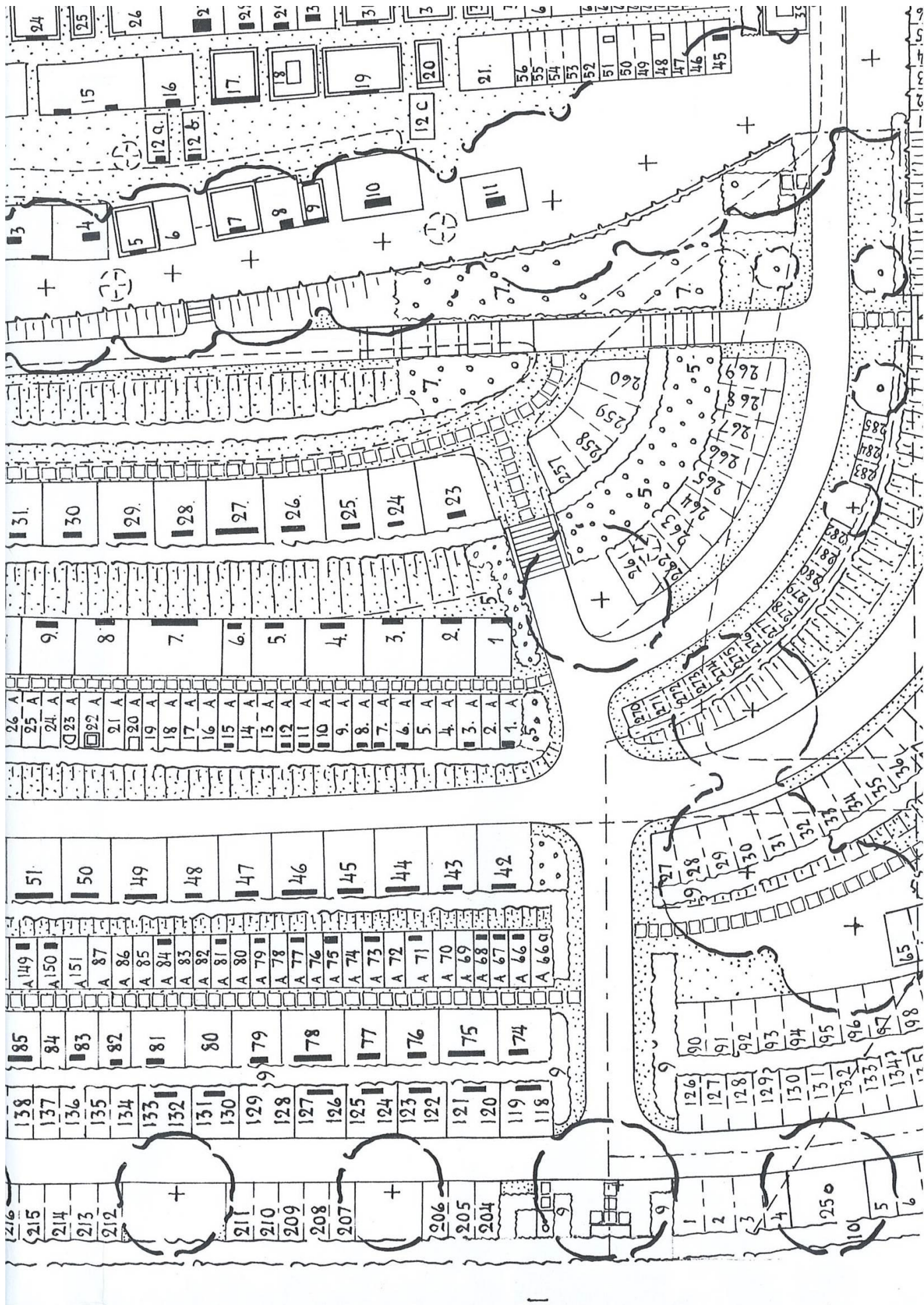
Kvarter 1

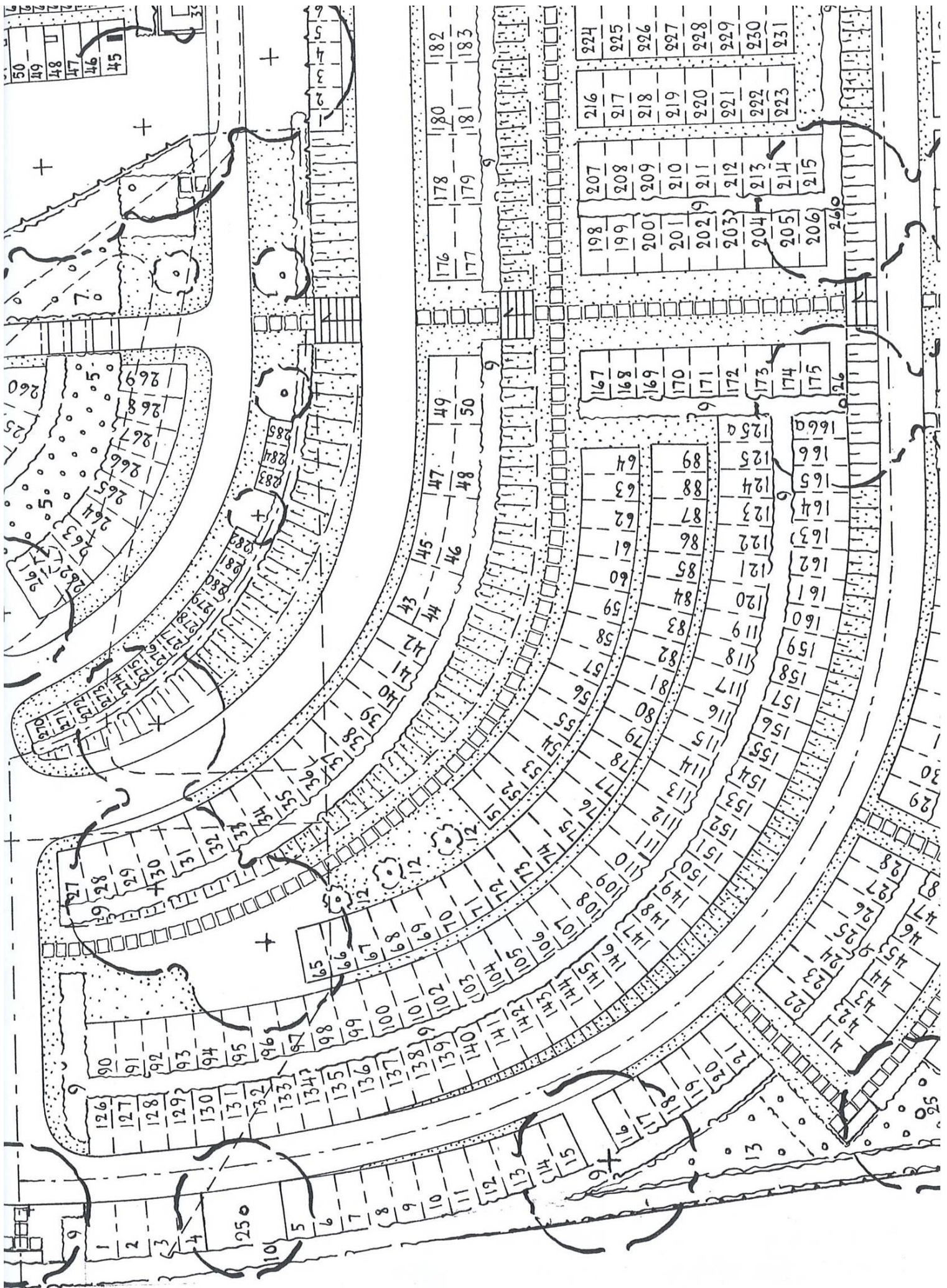
Bårhus

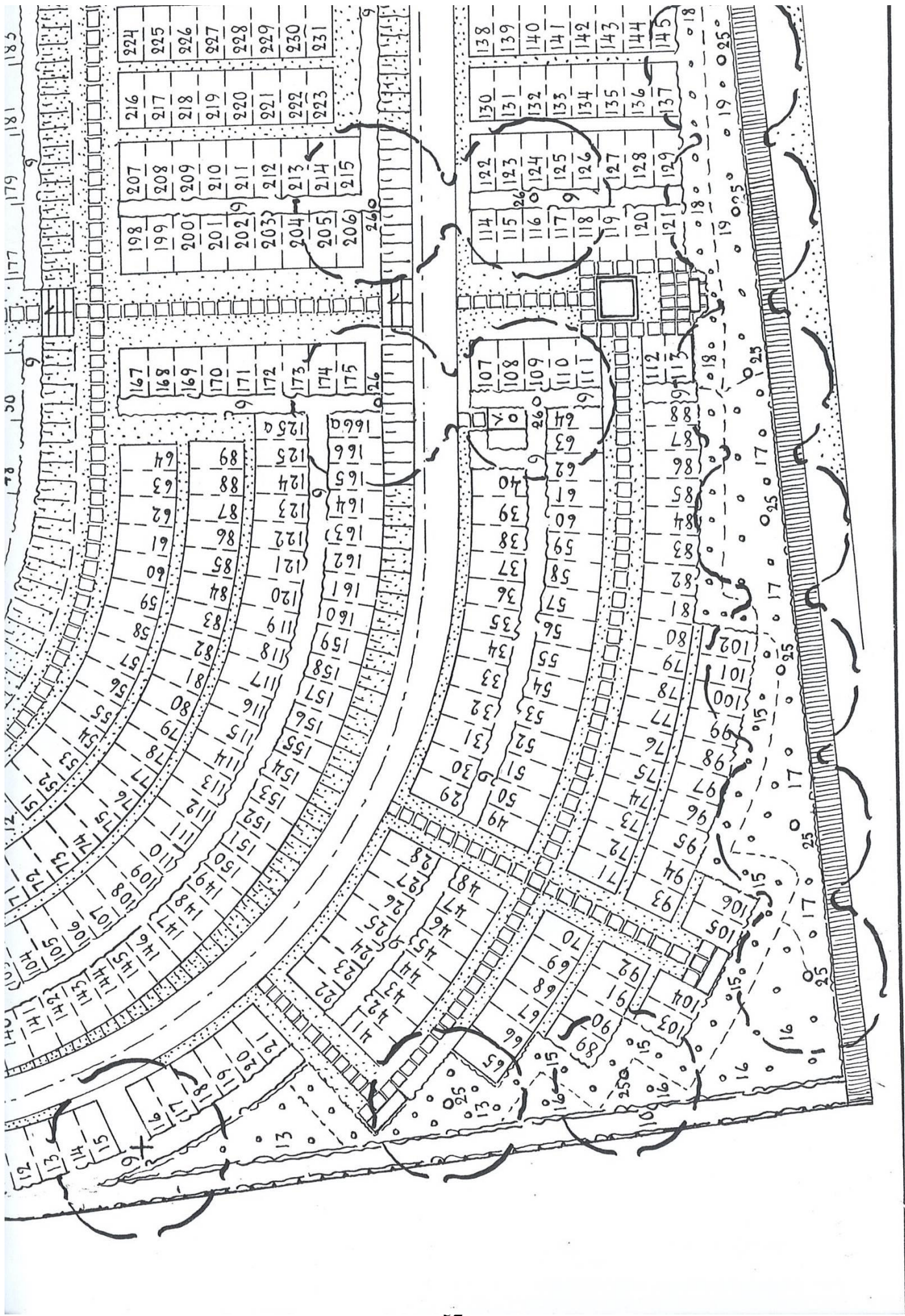
Bef. buskar

Åker

198	207	216	224
199	208	217	225
200	209	218	226
201	210	219	227
202	211	220	228
203	212	221	229
204	213	222	230
205	214	223	231
206	215		

114	122	130	138
115	123	131	139
116	124	132	140
117	125	133	141
118	126	134	142
119	127	135	143
120	128	136	144
121	129	137	145

167	174	181
168	175	182
169	176	183
170	177	184
171	178	185
172	179	186
173	180	187
174	181	188
175	182	189

107	114	121
108	115	122
109	116	123
110	117	124
111	118	125
112	119	126
113	120	127
114	121	128

125	132	139	146
124	131	138	145
123	130	137	144
122	129	136	143
121	128	135	142
120	127	134	141
119	126	133	140
118	125	132	139
117	124	131	138
116	123	130	137
115	122	129	136
114	121	128	135
113	120	127	134
112	119	126	133
111	118	125	132
110	117	124	131
109	116	123	130
108	115	122	129
107	114	121	128
106	113	120	127
105	112	119	126
104	111	118	125
103	110	117	124
102	109	116	123
101	108	115	122
100	107	114	121
99	106	113	120
98	105	112	119
97	104	111	118
96	103	110	117
95	102	109	116
94	101	108	115
93	100	107	114
92	99	106	113
91	98	105	112
90	97	104	111
89	96	103	110
88	95	102	109
87	94	101	108
86	93	100	107
85	92	99	106
84	91	98	105
83	90	97	104
82	89	96	103
81	88	95	102
80	87	94	101
79	86	93	100
78	85	92	99
77	84	91	98
76	83	90	97
75	82	89	96
74	81	88	95
73	80	87	94
72	79	86	93
71	78	85	92
70	77	84	91
69	76	83	90
68	75	82	89
67	74	81	88
66	73	80	87
65	72	79	86
64	71	78	85
63	70	77	84
62	69	76	83
61	68	75	82
60	67	74	81
59	66	73	80
58	65	72	79
57	64	71	78
56	63	70	77
55	62	69	76
54	61	68	75
53	60	67	74
52	59	66	73
51	58	65	72
50	57	64	71
49	56	63	70
48	55	62	69
47	54	61	68
46	53	60	67
45	52	59	66
44	51	58	65
43	50	57	64
42	49	56	63
41	48	55	62
40	47	54	61
39	46	53	60
38	45	52	59
37	44	51	58
36	43	50	57
35	42	49	56
34	41	48	55
33	40	47	54
32	39	46	53
31	38	45	52
30	37	44	51
29	36	43	50
28	35	42	49
27	34	41	48
26	33	40	47
25	32	39	46
24	31	38	45
23	30	37	44
22	29	36	43
21	28	35	42
20	27	34	41
19	26	33	40
18	25	32	39
17	24	31	38
16	23	30	37
15	22	29	36
14	21	28	35
13	20	27	34

